

Taylan Acar ve Şemsa Özar'ın *Emek, Beden, Aile Türkiye'de Kadınlık Hâlleri* Adlı Eserinin Değerlendirilmesi

Review of *Emek, Beden, Aile Türkiye'de Kadınlık Hâlleri* by Taylan Acar & Şemsa Özar

Taylan Acar, Şemsa Özar, *Emek, Beden, Aile Türkiye'de Kadınlık Hâlleri* (İstanbul: Metis Yayınları, 2021, 248 s). ISBN 978-605-31622-1-6

Değerlendiren: Sezanur SEZGİN*

Emek, Beden, Aile Türkiye'de Kadınlık Hâlleri kitabı ilkin 9 Mart 2018'de Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün organizasyonu ile “Birinci Ferhunde Özbay Anma Konferansı: Türkiye'de Aile, Evlilik ve Kadın İstihdamı” programında yapılan sunumların tekrar yazılması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bir araya getirilen makaleler kitap olarak ilk baskısını Mart 2021 tarihinde Metis Yayınları'ndan “Metin Edebiyatı” serisi kapsamında yapmıştır. Genette'nin *Paratext*¹ kavramı çerçevesinden bakıldığında kitabın bilhassa kapak tasarımının bir anlam ve izlek üzere seçildiği anlaşılmaktadır. Zira künyede Emine Bora tarafından yapılan kapak tasarımında kullanılan kapak resmi yirminci yüzyılın en önemli ekspresyonist kadın ressamlarından Helen Frankenthaler'ın

* FSM Vakıf Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, (sezanur.sezgin@stu.fsm.edu.tr), ORCID ID: 0000-0003-2068-1520.

1 Bir eserin ilk etapta metin dışında kaldığı düşünülen ama ikinci dereceden metinsel unsurlar arasında dâhil edilmesi gereken, okurun büyük ölçüde yan-metinselliğe bağlı kaldığı ve başlığın, alt başlıkların, ara başlıkların, kapak tasarımının, dipnotların, önsöz, sonsöz gibi unsurların metinle çok geniş bağlantılar kurduğu bir kavramdır. Gerard Genette, *Paratext Thresholds Interpretation*, Çev. Jane E. Lewin, New York: Cambridge University Press, 2001.

Cite this article as: Acar, T. (2023). Şemsa Özar (Der.)'in *Emek, Beden, Aile Türkiye'de Kadınlık Hâlleri* Adlı Eserinin Değerlendirilmesi. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 162-167.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

1961 yılında yapmış olduğu “Vessel” isimli yağlıboya tablodur. Dolayısıyla Ferhunde Özbay anısına, Taylan Acar ve Şemsa Özar tarafından hazırlanan kitap, kapak tasarımı, ithafı ve kitap başlığından itibaren çehresini ve hizmet ettiği konuyu anlamlı bir bütünlük içerisinde vermektedir.

Türkiye’de kadın üzerine yapılan önemli çalışmalardan biri olan bu kitap, Şemsa Özar’ın yazmış olduğu “Sunuş” ve Taylan Acar’ın “Giriş” yazıları dâhil olmak üzere toplam 8 ana bölümden müteşekkildir. Bununla birlikte eserin sonunda “Kaynakça” ve yazarların tanıtılarak toplumsal cinsiyet meselesiyle ilgili yaptıkları çalışmaların kısaca anlatıldığı “Katkıda Bulunanlar” bölümü de mevcuttur. Makaleleri ve fikirleriyle katkı sağlayan isimler kitap kapağında belirtildiği şekliyle alfabetik olarak şu şekilde zikredilebilir: Aslı Çoban, Ayşe Abbasoğlu Özgören, Faruk Keskin, İsmet Koç, Merve Kütük-Kuriş, Şemsa Özar, Taylan Acar, Z. Selen Artan-Bayhan, Zehra Yayla Enfiyeci, Zuhal Esra Bilir.

“40 Yıl Önce 40 Yıl Sonra Türkiye’de Kadın Emeği” isimli “Sunuş” yazısında Şemsa Özar, feminist iktisatçıların araştırmalarından yola çıkarak kimi zaman ekonometri, istatistik ve sayıları kullanarak kimi zaman da hayat hikâyelerinden yola çıkarak kadın emeği ve kadın üretimiyle ilgili sorun alanlarının ve önceliklerin sarıh bir şekilde görülüp görülmediğini sorgulamaktadır. Çocuklu ve çocuksuz çiftler üzerinden oluşturulan bazı istatistiklerle ev içi emeği, iş-yaşam dengesi politikalarını, kadın ve erkek istihdam oranlarını, kadın çalışanların sektörel dağılımlarını, kadınların iş yükünün yanı sıra ayrımcı ve cinsiyetçi tavırlara maruz kalmalarını ve emek sömürsünü anlatan yazar, bu hususlar üzerinden bazı değerlendirmeler yapmaktadır. Yazının sonunda ise çalışma saatleri üzerinden iyileştirilmiş iş ve özel hayat dengesini gözetken “yaşam-merkezli” değerler üzerine bir mücadele çerçevesi çizilmesi gerektiğiyle ilgili anlamlı ve pratik hayata uygulanabilirliği yüksek teklifler sunmaktadır.

Taylan Acar, “Yirmi Birinci Yüzyılda Türkiye’de Kadın Sorunu” başlıklı “Giriş” bölümü yazısında evvela kadın sorunlarını kadın cinsiyetleri, kadınların iş gücüne katılması, kadın cinselliği ve kadınların genel olarak toplumdaki rolü gibi hususlara değinmektedir. Ardından nüfus çalışmaları ve sosyal bilimler bağlamında Ferhunde Özbay’ın akademik çalışmalarından, analizlerinin derinliğinden, demografik araçları ve metotları kullanma becerisinden, bir sosyal bilimci olarak sahip olduğu eleştirel bakış açısından bahsetmekte ve Özbay’ın çalış-

malarının niteliklerini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Devamında ise makaleler hakkında özet bilgiler verip kısa analizler yapmakta ve kitabın mahiyetine dair genel bir çerçeve çizmektedir.

“Sunuş” ve “Giriş” bölümlerinin ardından gelen ilk; kitabın bütünündeki üçüncü makale ise Ayşe Abbas Özgören’in “Türkiye’deki Kadın İstihdamının Önündeki Demografik Zorluklar Doğurganlık Davranışları ve Bağlam” başlıklı yazısıdır. Yazar, konu hakkında yapılan çalışmalara değindikten sonra meselenin Türkiye’deki karşılığını istatistikler üzerinden anlatmaktadır. Kadınların doğurganlık davranışları, sahip olunan çocuk sayısı ve bu durumun istihdam üzerindeki etkisi, iş ve aile hayatını uzlaştırma politikaları, çocuk bakımı ve kadının çalışmasının önündeki engellerin kaldırılması adına çözüm önerileri ve alternatifler sunmaktadır.

Dördüncü makale olan “İmkânsız Yakınlık AVM’lerde Kurulan Satış Görevlisi Müşteri İlişkisi” isimli çalışma ise bir epigrafla -Refik Durbaş’ın “Tezgâhtaki Kızlar” isimli şiirinden alıntılanan bir bölümle başlamaktadır.² Zuhal Esra Bilir, kapitalizmin mabedi olarak tabir edilebilecek olan AVM’lerde ağır şartlar altında çalışan, estetik ve duygusal emek sarf eden satış görevlisi kadınların özelliklerinin, müşterilerle ilişkisi kurarken yaşadıklarının sınıfsal karşılaşmalar üzerinden nasıl inşa edildiğini nitel bir saha çalışması üzerinden ele almaktadır. Söz konusu makale, diğer çalışmalara oranla sayılardan ve grafiklerden ziyade biz-zat alandaki kişilerle münasebet kurduğu ve onların sözleri ekseninde şekillenen verilere yer verdiği için okuyucuya sunduğu resmin sınırları ve mahiyeti itibarıyla görece daha somut bir noktada durmaktadır.

Merve Kütük-Kuriş’e ait olan “Zamanın Müteşebbis Ruhunun Peşinde Anne ve Eş olmak Moda Tutkunu Genç Müte-deyyin Kadınların İş ve Aile Hayatı Deneyimleri” isimli beşinci makalede yazar, 2011 yılından itibaren moda sektöründe aktif rol alan -yazarın tabiriyle- müte-deyyin kadınların *Âlâ* dergisi örneğinden itibaren başlayan ve meseleye blog yazılarının, sosyal medyada moda ve hayata dair verilen tavsiyelerin, tabiri caizse otobiyografik paylaşımların izlerini, bahsettiği kesim-

2 Erkenden açılır dükkân
sevda ile yalnızlıktan başka
dizilir uykusuz tezgaha
ince tül, gamlı ruj ve hazan

den kadınlarla yaptığı birebir mülakatlar ve saha çalışmaları üzerinden sürdürmektedir. Yazar bu “özgürleşme” alanını Ak Parti hükûmetlerinin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yapmış olduğu köklü değişimlere ve başörtüsü yasağının kaldırılmasına dayandırmaktadır. Nihayetinde bunu bir iş ve sektör hâline getirip ev içi rol dağılımlarını, annelik tercihlerini ve iş hayatını dengelemeye çalışan “mütedeyyin” genç aktörlerin toplumun cinsiyetçi ve sınıflı yapısını güçlendirdiğini iddia etmektedir. Aslında yazarın “mütedeyyin” ifadesini kullanırken hangi kadınları işaret ettiği meçhuldür. Zira başörtülü ve başörtüsüz gibi bir ayrımın sağlıklı olmayacağı düşünülerek kullanılmış olduğunu varsaydığım bu ifadenin neticesinde varılan noktada sınırları flu olan bir grup “öteki” hâline getirilmekte ve üstenci bir dille söz konusu kadınların özgürce yaptıkları seçimler eleştirilmekte, bir yönüyle de eksik yorumlanmaktadır. Tek, ideal ve mutlak bir kadınlık hâli bekleyen bu tavrın varlığıyla yapıcı olmayan bir üslubun izleri hissedilmektedir.

Kitabın altıncı makalesi olan “Türkiye’de İmam Nikâhı Yaygınlığının Evlilik Kuşaklarına Göre Değişimi: Hayat Tablosu Analizi” Faruk Keskin, Zehra Yayla Enfiyeci ve İsmet Koç’un müşterek bir çalışmasıdır. Literatür, teorik çerçeve, veri kaynağı, yöntem ve bulgular üzerinden ilerleyen araştırmada evliliğin kuruluşuna dair başlık parası, görücü usulü, akraba evliliği gibi geleneksel uygulamalar, bazı bölgeler ve çeşitli sosyal gruplar üzerinden incelenmektedir. Türkiye’de evliliğin başlama merhalesinde her iki nikâh yapısının varlığını sürdürüyor olmasının geleneksel ve modern pratiklerin bir arada bulunmasına işaret ettiği; bu durumun da melez modele uygun düştüğü vurgulanmaktadır. Fakat çalışmanın sınırlılıkları ve problemin ele alınışı sırasında kullanılan kavramlar konunun bilimsel yönünü zedeleme ihtimali barındırmaktadır. Zira asıl çıkış noktası İslâm kültürüne ait bir uygulamanın tahrif edilerek tatbik edildiğinin söylenmemesi, İslami literatür ve konuyla ilgili gösterilen kaynaklardaki eksiklikle birlikte söz konusu nikâhın yalnızca gelenekte var olan bir pratik olduğunun söylenmesi indirgemeci bir söylem dili oluşturmaktadır.

Aslı Çoban’ın “Kadınlar Boşanma Hakkının Neresinde? İki Kuşaktan Kadın İlkokul Öğretmeninin Anlatılarında Boşanma ve Kadının Güçlenmesi” isimli kitabın yedinci makalesinde iki farklı kuşaktan olan kadın öğretmenlerin hayat hikâyelerinden yola çıkılarak Türkiye’de kadının inisiyatifıyla gerçekleşen boşanmaların kadının güçlenmesi-

ne nasıl bir etkisinin olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca söz konusu boşanmaların kadınların güçlenmesi bakımından nesiller arasında ne gibi farklılıkların göstergesi olduğu, anlatı analizi yoluyla incelenmektedir. Konu özelinde incelenen profili tanıma ve önemini kavrama bakımından Türkiye’de ilkökul öğretmeni kadınlar örneklemiyle birlikte söz konusu kadın öğretmenlerin birinci nesliyle ikinci kuşak olarak tabir edilen 1970-1990 arasındaki neslin boşanma eylemine karşı tavırları, bakış açıları ve bu durumun toplum nezdindeki konumlarını etkileyip etkilemediğine dair çeşitli sonuçlar elde edilmekte ve bunlar üzerinden dönemsel mukayeseler yapılmaktadır.

Kitabın son makalesi ise Z. Selen Artan-Bayhan’ın kaleme almış olduğu “ABD’ye Göç ve Toplumsal Cinsiyet Roller, Normlar, Sınırlar” isimli çalışmadır. Mezûr bölümde New York ve New Jersey’de yaşayan birinci nesil Türk göçmenlerin kadınlık-erkeklik normlarını ve rollerini nasıl kurdukları incelenmektedir. Bu araştırma kadınlık, erkeklik ve cinsiyet eşitliği, kadınların ev dışındaki çalışma hayatı, ev içi iş bölümünü etkileyen faktörler gibi hususlar Türk göçmen kadınlarla birebir yapılan görüşmeler ışığında ele alınmaktadır. Çalışmanın sonunda ise ideolojik, sosyoekonomik ve göç etme süreçleriyle ilgili olarak kadınların heterojen bir yapıya sahip olduklarının unutulmaması gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır.

Nihayetinde kadının ev içindeki ve dışındaki emeğini görünür kılan, kendisine yoldaş olması beklenen kadınlık hâlinin sistem tahakkümü ve yaşamsal düzendeki yanlış kurgular yüzünden kadınlara engel hâline getirildiği, evlilik ve boşanma pratikleri üzerinden kadının özgürlük ve sosyal statü arayışı yahut kaybı gibi konular üzerinden yürütülmüş incelikli bir emeğin ürünü olduğu, literatüre dair önemli bir boşluğu doldurduğu aşikârdır. Ayrıca istatistikler, sayılar, tablolar, grafiklerle desteklenmiş, saha çalışmaları ve kadınlarla yapılan birebir görüşmelerle veri akışı sağlanmış, teorik bir zemin üzerine inşa edilmiş bu akademik çalışmalar; konunun nitel-nicel gözlem yönünü desteklemesinin yanı sıra hayatın oldukça gerçek tecrübelerine temas etmesi insanların birbirlerine merhametle ve anlayışla yaklaşması gerektiğini daha derinden hatırlatan bir çabanın nişanesini oluşturmaktadır. Fakat bunun yanında bazı sosyal gruplar incelenirken söz konusu gruplara karşı üstenci ve ayrıştırıcı bir dil kullanılması bu değerli çabaya yer yer gölge düşmesi ihtimalini hatırd tutmak gerektiğini bizlere yeniden ispat etmiştir.

Yazarlara Notlar

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi'nde değerlendirme süreçlerine alınacak çalışmalarda temel bazı kriterler aranmaktadır.

Dergiye gönderilecek çalışmaların;

- Kadın çalışmalarıyla ilgili nicel, nitel, tek denekli veya karma araştırma deseni kullanılarak hazırlanmış olmasına,
- Kadın çalışmaları konusunda son dönem alan yazını kapsamlı biçimde değerlendiren literatür analizi, meta analiz veya meta sentez çalışması olmasına,
- Kadın çalışmaları konusunda pratik olarak uygulanabilecek model önerileri sunmasına dikkat edilir veya benzeri özgün nitelikte yazılar olması talep edilir.
- Kadın çalışmaları konusunda bilimsel yazı ve makalelerin yanı sıra, kitap değerlendirme yazıları, mahkeme kararı ve mevzuat incelemeleri ile güncel olaylara ilişkin analizlere yer verilebilir. Bu tür yazılar, yayın kurulu tarafından kabul edilir veya geri çevrilir.

Bu çerçevede KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, ileri araştırma/istatistik yöntemlerini ve teknikleri kullanılan güncel çalışmalara yer verilecektir. Çalışmaların yöntembilim açısından yetkinlikleri kadar alana orijinal ve yeni katkı sunmaları da temel yayımlanma kriteridir.

Yayımlanmak üzere gönderilen çalışmalar öncelikle Dergi Yöneticisi ve Baş Editör tarafından amaç, konu, içerik, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk yönlerinden incelenmektedir. Editöryal ön değerlendirmedeki genel eğilimler şu şekildedir:

Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerine Dayalı Çalışmalar

- Yüksek lisans ve doktora tezlerine dayalı çalışmalarda tezin bütünü, tezde kullanılan bütün verilerin raporlanması, tezlerden dilimlenme yapılmaması beklenmektedir.
- Bütün araştırma türleri için verilerin güncelliğine önem verilmektedir. Araştırma verilerinin toplanması üzerinden 5 yıl veya daha fazla süre geçmiş ise araştırmaların güncelliğini kaybettiği yönünde görüş bildirilmektedir.
- Değerlendirme Süreçleri
- Gönderilen bir çalışmanın editöryal değerlendirmesi 40 gün içerisinde tamamlanmaktadır.
- Hakem değerlendirme sürecine alınan çalışmalar alanda uzman iki hakeme gönderilir.

- Eğer hakemlerin raporlarında çalışma ile ilgili görüş ayrılığı söz konusu olursa, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulur.
- Hakem değerlendirme süreci, şu anki yoğunluk göz önüne alındığında yaklaşık 3-4 ay sürmektedir. Bu süre, ilgili alandaki hakemlerin iş yükü nedeniyle uzayabilmektedir.
- Hakem raporları gizlidir. Yazarlar çalışmalarını değerlendiren hakemlerin kim olduğunu bilmemektedirler. Hakemler de değerlendirdikleri çalışmanın yazarını/yazarlarını bilmemektedirler.
- Yazar/yazarlar; hakemlerin ve editörlerin eleştirilerini, önerilerini ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadırlar. Yazar/yazarlar, eleştirilerden ve önerilerden katılmadığı hususları gerekçeleriyle izah etmelidir/etmelidirler.
- KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi'nde hakem değerlendirme süreçlerinin detayları ve ilkeleri için Hakemlere Notlar bölümüne bakılabilir.
- Yayına kabul edilen çalışmaların süreçleri aşağıda belirtilmiştir.
- Yayına kabul edilen bir çalışmanın neticesi Yetkilendirilmiş Yazara bildirilir.
- Yetkilendirilmiş Yazarın ilgili raporlara göre düzenlediği çalışma Baş Editör veya Yönetici Editör tarafından incelenir. Onaylanan çalışma tashih ve redaksiyon sürecine alınır.
- Yetkilendirilmiş Yazara çalışmasıyla ilgili tashih notları gönderilir.
- Tashih süreci tamamlanan çalışmalar tasarıma yönlendirilir.
- Mizanpajı ve tasarımı tamamlanan çalışmalar Yetkilendirilmiş Yazar tarafından son kez kontrol edilir.
- Bu süreçleri tamamlayan çalışmalar yayım sürecine alınır ve ilgili sayıda basılır.

Editöryal ön değerlendirme sonucunda bir çalışma, genel kriterleri veya yukarıdaki kriterleri karşılamıyorsa, çalışmanın Yetkilendirilmiş Yazara gerekçesi ile birlikte, çalışmasının hakem değerlendirme sürecine alınmayacağı yönündeki karar bildirilmektedir.

KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan makalelerin;

- Sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir. Yayımlanan yazılar, düşünsel planda dergiyi veya Kadın ve Demokrasi Derneğini (KADEM) bağlamaz.
- Yayımlanan yazıların yayım hakları Kadın ve Demokrasi Derneğine (KADEM) aittir.